

<https://doi.org/10.15407/socium2019.04.024>
УДК 316.4

Пивоварова Н.П., канд. соціол. наук, головний науковий співробітник відділу соціологічного моніторингу розвитку міста Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку міста, вул. Героїв Севастополя, 37-А, Київ, 03061, Україна, email: nadyarynovarova@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8010-0436>,

Залізник Г.М., канд. екон. наук, начальник відділу соціологічного моніторингу розвитку міста Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку міста, вул. Героїв Севастополя, 37-А, Київ, 03061, Україна, email: zalizniak-h@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5563-8739>,

Дмитрук Н.А., провідний науковий співробітник відділу соціологічного моніторингу розвитку міста Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку міста, вул. Героїв Севастополя, 37-А, Київ, 03061, Україна, email: dmytruk.natalia@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1448-1442>

ОСОБЛИВОСТІ ВКЛЮЧЕНОСТІ КИЯН В ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ЩОДО ПРОЦЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Представлено дані соціологічного опитування громадськості столиці у контексті особливостей включеності киян в інформаційний простір щодо процесів європейської та євроатлантичної інтеграції. Проаналізовано рівень обізнаності представників різних соціально-демографічних груп киян щодо засад діяльності та структури ЄС і НАТО. За масивом опитаних киян і крізь призму різного рівня наявних знань щодо міжнародних організацій оцінено рівень потреби киян у додаткових знаннях з цього питання; наведено динаміку їхнього ставлення до ЄС і НАТО протягом останніх 5 років; виявлено найсуттєвіші чинники формування у киян уявлень про ці міжнародні організації та рівень їхньої довіри різним інформаційним джерелам; виокремлено критерії рівня довіри до інформації в ЗМІ у цілому та в контексті розширення інформації про ЄС і НАТО зокрема; визначено пріоритетні питання в інформаційній кампанії щодо європейської та євроатлантичної інтеграції; проаналізовано ставлення киян до зовнішньополітичного європейського курсу України – руху до ЄС та НАТО в динаміці 2006–2019 рр. З огляду на необхідність максимальної включеності громадськості в інформаційний простір щодо процесів європейської та євроатлантичної інтеграції, крім наявної в українському комунікаційному просторі раціонально викладених матеріалів про ЄС і НАТО, орієнтованих на реципієнта (“шукача такої інформації”), доцільно запровадити “полегшений” формат донесення важливих знань про організації та перспективи вступу України до них для пасивного реципієнта, не зацікавленого в подібних знаннях. Проведення ж моніторингу громадської думки є ефективним способом здійснення “зворотного зв’язку” між суб’єктами інформаційної кампанії та аудиторією, а популяризація результатів таких досліджень може бути корисною як для суб’єктів формування інформаційно-просвітницьких кампаній на різних рівнях, так і для різних груп реципієнтів.

Ключові слова: європейська інтеграція, євроатлантична інтеграція, Україна, ЄС, НАТО, самооцінка рівня знань щодо діяльності та структури ЄС і НАТО, громадська думка киян.

Pyovarova N.P., PhD. (Sociology), senior scientific fellow, Department of social monitoring of the city development, Research institute of socio-economic city development, 37-A Heroiv Sevastopolia Str., Kyiv, 03061, Ukraine, email: nadyarynovarova@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8010-0436>,

© Пивоварова Н.П., Залізник Г.М., Дмитрук Н.А., 2019

ISSN 1681-116X. Ukr. socium, 2019, № 4 (71): 24–53

Zalizniak H.M., PhD. (Economics), head, Department of social monitoring of the city development, Research institute of socio-economic city development, 37-A Heroiv Sevastopolia Str., Kyiv, 03061, Ukraine, zalizniak-h@ukr.net, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5563-8739>,

Dmytruk N.A., leading scientific fellow, Department of social monitoring of the city development, Research institute of socio-economic city development, 37-A Heroiv Sevastopolia Str., Kyiv, 03061, Ukraine, dmytruk.nataliia@gmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1448-1442>

PECULIARITIES OF KYIVANS INVOLVEMENT IN THE INFORMATION SPACE REGARDING THE PROCESSES OF EUROPEAN AND EURO-ATLANTIC INTEGRATION

Paper presents the findings of the sociological survey conducted among capital citizens' in the context of peculiarities of Kyivans involvement in the information space regarding the processes of European and Euro-Atlantic integration. Demographic profile of different groups of Kyivans are presented in accordance with the self-evaluation of the knowledge level on activities and structures of the EU and NATO. In general, under the array of interviewed Kyivans and through the perspective of different levels of available knowledge on international organizations, the level of need for additional knowledge on this issue was estimated; the dynamics of EU and NATO relations over the last 5 years were presented; the most significant levers of forming the ideas of these international organizations by Kyivans and the level of Kyivans' trust in various information sources were identified; the criteria for the level of trust in information in the media in general and in terms of dissemination of information on the EU and NATO in particular were marked out; matters of priority during information campaign on European and Euro-Atlantic integration were identified; Kyivans's attitude to Ukraine's foreign policy on European course, that is moving to the EU and NATO using trends of 2006-2019 was analyzed.

Keywords: *European integration, Euro-Atlantic integration, Ukraine, EU, NATO, self-evaluation of the level of knowledge on activities and structure of the EU and NATO, public opinion of Kyivans.*

У Законі України “Про основи національної безпеки України”¹, розділі 2 “Засади національної безпеки України”, статті 3 “Принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони” пріоритетами фундаментальних національних інтересів визначено інтеграцію України в європейський політичний, економічний, безпековий і правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та НАТО, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.

Слід зауважити, що Україна першою серед пострадянських країн підписала Угоду про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом 14 червня 1994 р. У Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу від 11 червня 1998 р. зазначено: “Національні інтереси України потребують утвердження України як впливової європейської держави, повноправного члена ЄС” [1–8], проте процес європейської та євроатлантичної інтеграції триває і досі. Шлях до ЄС і НАТО таких постсоціалістичних країн Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) і Балтії, які набули членства в Європейському Союзі та приєдналися до євроатлантичної системи безпеки (зокрема, Естонії,

¹ Закон України “Про національну безпеку України” від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

Латвії, Литви, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини, Чехії, Болгарії та Румунії) вже позаду. Процесу приєднання сприяли консенсус політичних еліт, успішність демократичного реформування, помітне підвищення соціально-економічного рівня життя громадян і підтримка курсу на рівні громадськості. Позитивне ставлення суспільства до процесів європейської та євроатлантичної інтеграції прямо пропорційне ефективності інформаційних кампаній, побудованих з урахуванням специфіки та запитів цільових суспільних груп, з використанням різноманітних форм і засобів інформаційної діяльності та в тісній співпраці органів державної влади з неурядовими організаціями.

Понад десятиріччя від часу підписання Україною Угоди про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом у державі проводиться інформаційна кампанія щодо європейської та євроатлантичної інтеграції серед громадськості на рівні країни у цілому та на регіональному й місцевому рівнях зокрема, як державними, так і неурядовими організаціями.

Соціологічні дослідження громадської думки населення є своєрідним інструментом оцінки ефективності інформаційної кампанії шляхом виміру рівня наявних знань про цілі та значення цих процесів, засади діяльності й структури НАТО/ЄС та в цілому ставлення до цих організацій. Результати соціологічних опитувань населення дають можливість виявити запити на інформацію різних соціальних груп, пріоритетні й ефективні форми інформаційно-просвітницької роботи в контексті підвищення рівня поінформованості щодо НАТО та ЄС, політики держави в контексті євроатлантичної та європейської інтеграції. Авторитетними соціологічними компаніями України протягом багатьох років проводяться опитування українського населення щодо певних аспектів порушеної проблематики [3].

Мета статті – визначити включеність киян (завдяки самооцінкам рівня знань щодо діяльності та структури ЄС і НАТО) в інформаційний простір щодо процесів європейської та євроатлантичної інтеграції за даними соціологічного опитування жителів столиці².

Базовою одиницею аналізу даних була самооцінка киянами рівня власних знань стосовно діяльності та структури ЄС і НАТО. Так, згідно із самооцінками знань, 53% киян обізнані щодо діяльності та структури Європейського Союзу, з яких 19,3% диференціювали свою відповідь як “повністю обізнані” та 46% киян обізнані щодо діяльності та структури НАТО, з яких 15,9% – “повністю обізнані” (рис. 1). Більш поінформованими є чоловіки; особи з вищим рівнем освіти; респонденти, які відносять себе до осіб, рівень матеріального становища яких є середнім або вищим за середній; особи віком до 60 років (рис. 2).

² Дослідження проведене відділом соціологічного моніторингу розвитку міста Науково-дослідного інституту соціально-економічного розвитку міста методом інтерв'ю “віч-на-віч” у червні 2019 р. у м. Києві. Опитано 2010 респондентів віком 18 років і старше за репрезентивною міською вибіркою з дотриманням квот за статтю, віком і районом проживання. Стандартні відхилення при достовірних 95% від 0,1:0,9 до 0,5:0,5 становлять 1,4–2,3%.

Незважаючи на наявну державну інформаційну кампанію, серед респондентів є ті, які визначили свій рівень знань про ЄС і НАТО як необізнані (варіанти відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані”) – таких 21,4% щодо ЄС та 25,6% щодо НАТО, а також які не мають чіткої зваженої оцінки власних знань – “і так, і ні рівною мірою” – таких щодо ЄС 23,7% та щодо НАТО 26,3%. Тобто, частка необізнаних (варіанти відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані” – 21,4%) та тих, які не мали чіткої зваженої оцінки власних знань щодо діяльності та структури ЄС (“і так, і ні певною мірою” – 23,7%) разом становлять 45,1% киян, щодо НАТО (відповідно 25,6% та 26,3%) – 51,9%, а це кожен другий житель столиці (рис. 1). Саме на цю соціальну аудиторію необхідно посилити інформаційно-роз’яснювальну роботу.

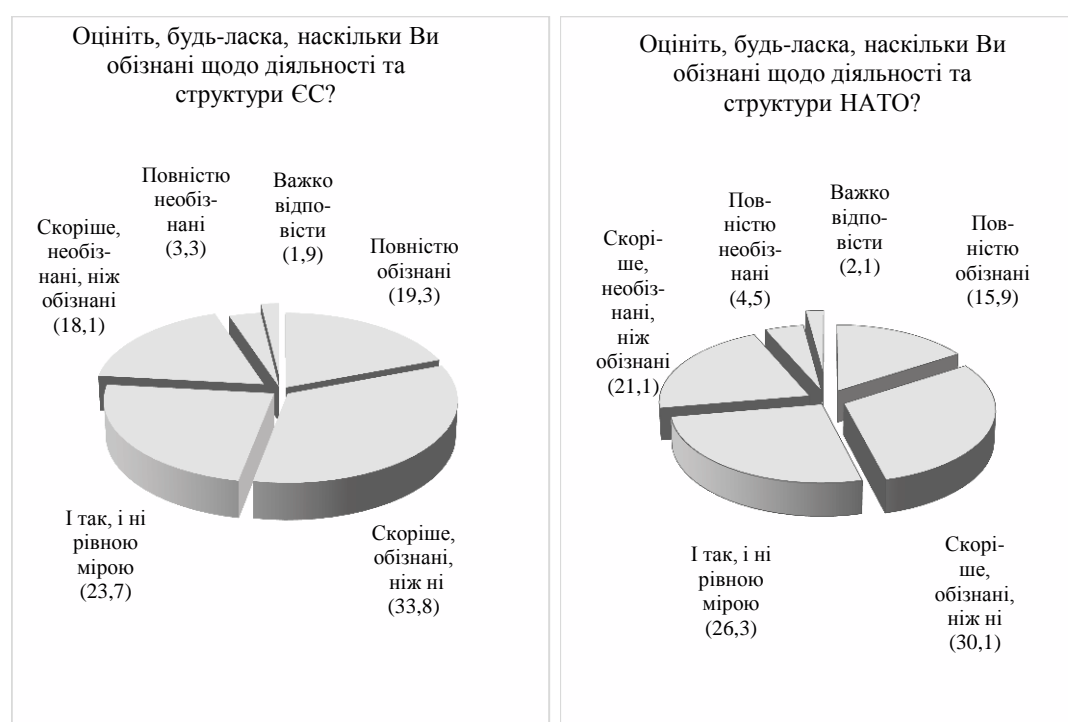

Рис. 1. Оцінка киянами власного рівня знань щодо діяльності та структури ЄС та НАТО, %

Проаналізуємо більш детально соціальні групи жителів столиці, на які насамперед слід спрямувати просвітницьку діяльність щодо Європейського Союзу та НАТО (рис. 3–4).

Соціально-демографічні портрети киян, які, згідно з власною самоідентифікацією, є необізнаними стосовно діяльності та структури ЄС і НАТО, є подібними – переважно жінки; ті, кому понад 60 років; частки необізнаних зростають із зниженням їхніх рівнів освіти та матеріального становища (рис. 3).

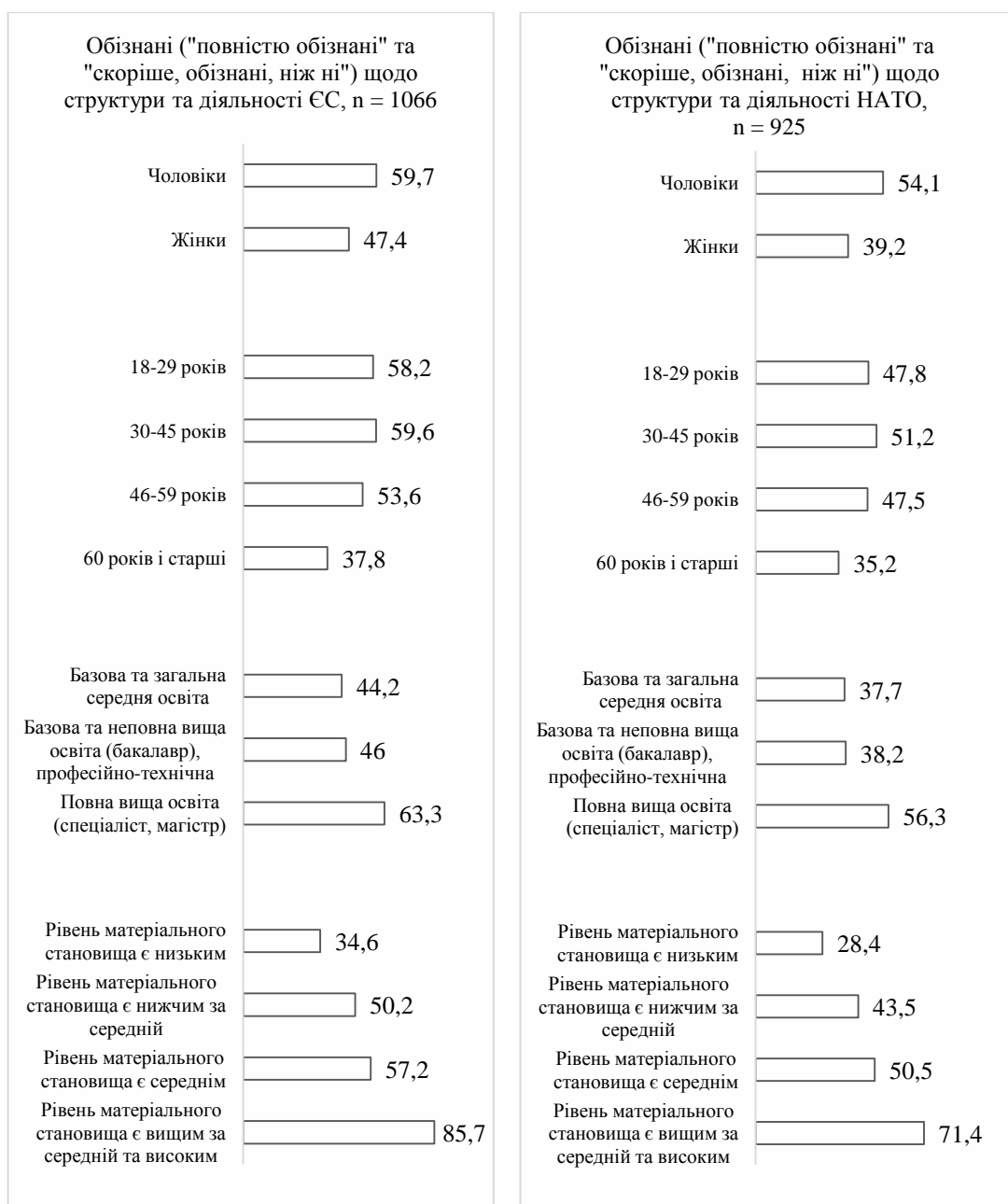

Рис. 2. Рівень обізнаності представників різних соціально-демографічних груп киян щодо діяльності та структури ЄС і НАТО, % опитаних, які зазначили, що обізнані

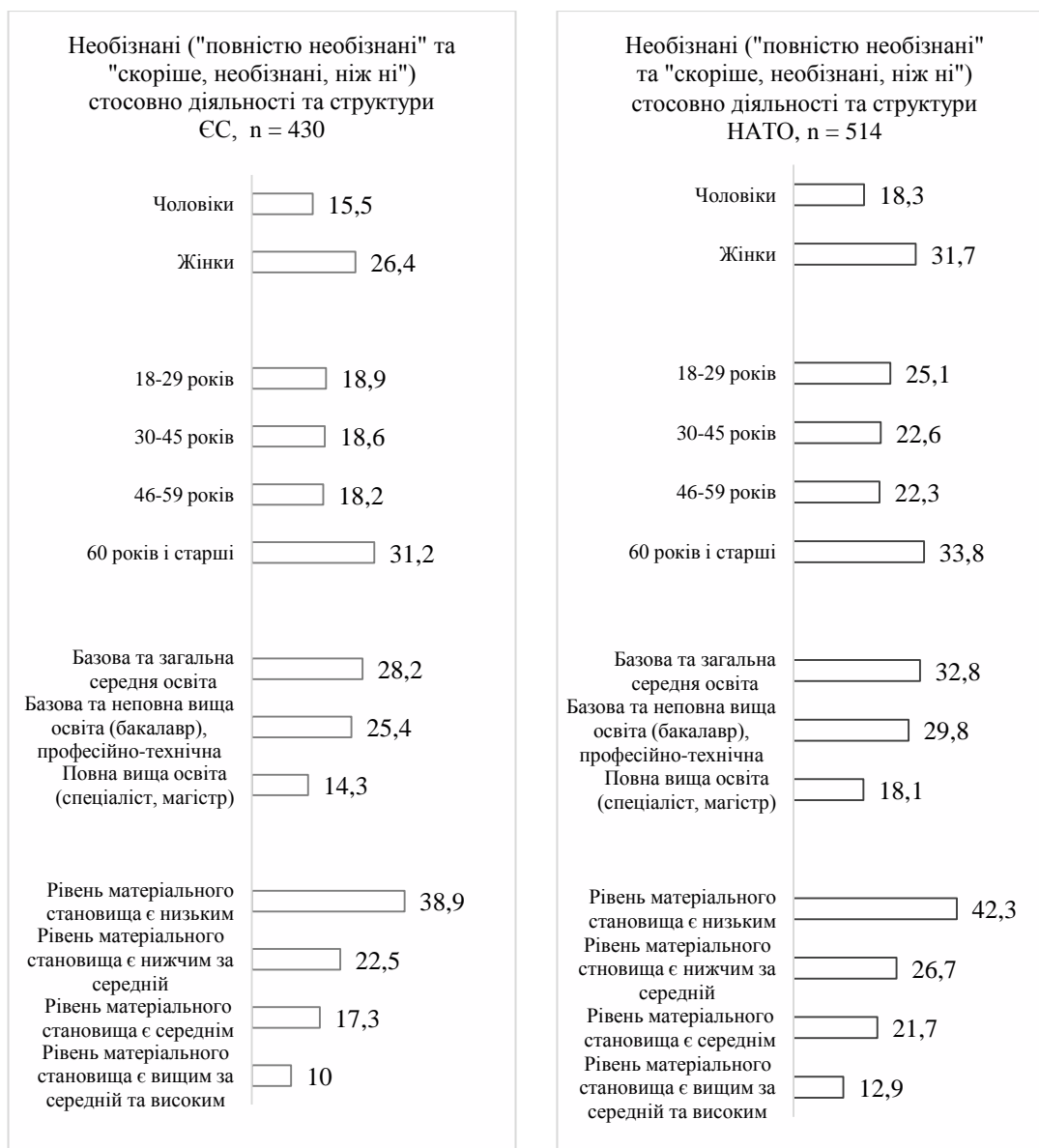

Рис. 3. Рівень необізнаності представників різних соціально-демографічних груп киян щодо діяльності та структури ЄС і НАТО, % опитаних, які зазначили, що необізнані

Кияни, які не мають чіткої зваженої оцінки власних знань щодо діяльності та структури ЄС ("і так, і ні рівною мірою" – 23,7%): рівною мірою чоловіки та жінки (відповідно, 23,5% та 23,8%); дещо більшою, але незначною мірою – опитані віком 46 років і старші

(18–29 років – 22%, 30–45 років – 20,6%, 46–59 років – 26,3%, 60 років і старші – 27,2%); кожен четвертий – серед респондентів, які мають неповну або загальну середню освіту, одиниці серед жителів столиці, які визначили рівень свого матеріального становища як вищий за середній і високий (лише 4,3%), на відміну від киян із середнім і низьким рівнями матеріального становища (у межах 22,1–24,7%) (рис. 4).

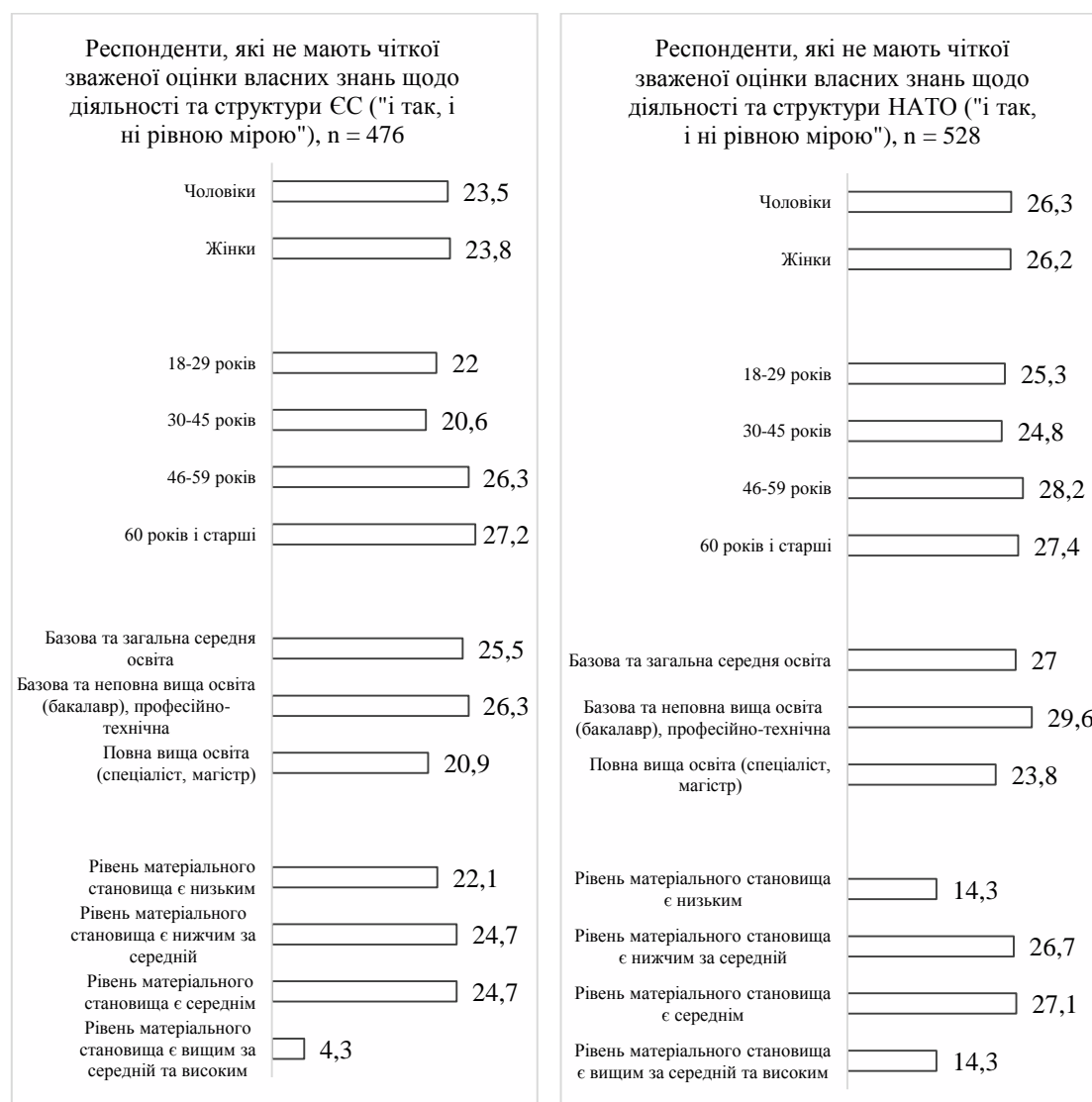

Рис. 4. Питова вага киян, які не мають чіткої зваженої оцінки власних знань щодо діяльності та структури ЄС і НАТО, у різних соціально-демографічних групах, %

Жителі столиці, які не мають чіткої зваженої оцінки власних знань щодо діяльності та структури НАТО (“і так, і ні рівною мірою” – 26,3%), це – рівною мірою чоловіки та жінки (відповідно, 26,3% та 26,2%), рівною мірою представники усіх вікових груп (24,8–28,2%), дещо менше – кияни з вищою освітою, майже вдвічі менше опитаних, рівень матеріального становища яких є вищим за середній (рис. 4).

Відповідно до самооцінок киян, частка респондентів, які не змогли оцінити власну поінформованість стосовно діяльності та структури ЄС і НАТО в категоріях обізнані/необізнані (відповідь “і так, і ні рівною мірою”) та у яких такі знання відсутні (сума відповідей “повністю необізнані” й “скоріше, необізнані”), становить 45,1% щодо ЄС та 51,9% щодо НАТО (рис. 1) і є дуже наближеною до відсотків киян, які повідомили про бажання отримати додаткові знання стосовно цього питання (сума відповідей “так, мене це дуже цікавить” й “скоріше, так, мене цікавить це певною мірою”), – це 51,4% щодо діяльності та структури ЄС та 47,8% щодо НАТО (рис. 5).

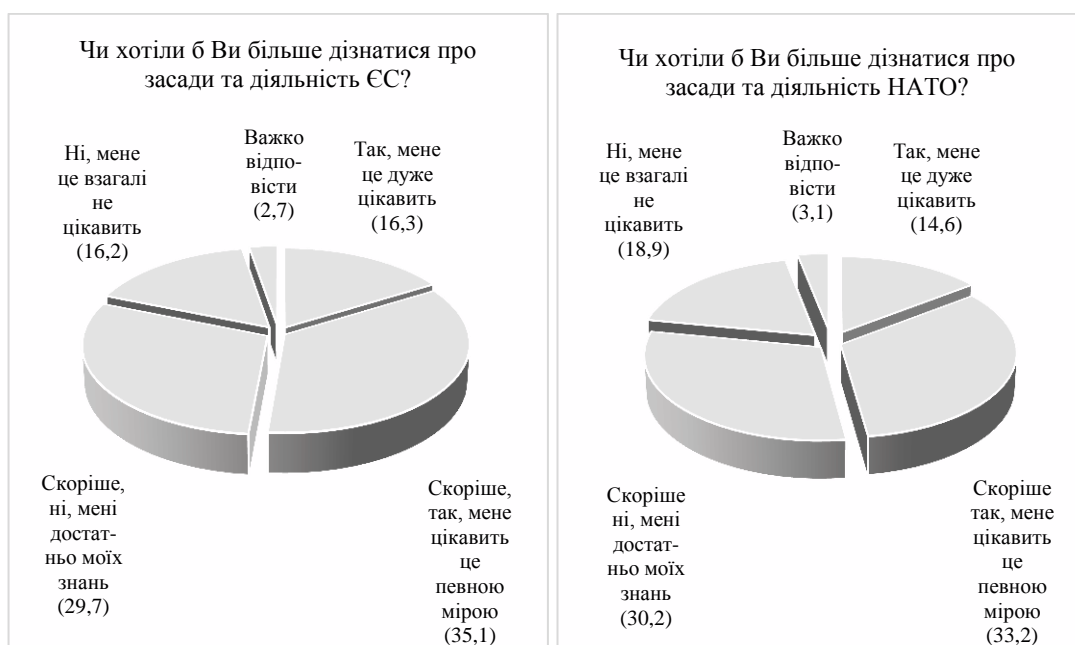

Рис. 5. Оцінка респондентами власної потреби у додаткових знаннях про діяльність і структуру ЄС та НАТО, %

Отже, за масивом опитаних, частка жителів столиці, які бажають отримати додаткові знання про ЄС, становить 51,4% (серед них 16,3% відповіли “так, мене це дуже цікавить” та 35,1% – “скоріше, так, мене цікавить це певною мірою”), про НАТО – 47,8% (з яких 14,6% – “так, мене це дуже цікавить” та 33,2% – “скоріше, так, мене цікавить це певною мірою”). Кожен третій відповів, що йому достатньо наявних знань (“скоріше, ні, мені достатньо моїх знань”), а кожен сьомий, що “його взагалі не цікавить” інформація щодо цих міжнародних організацій. Майже 3% респондентів не визначилися з відповіддю. В аналізі

групи респондентів, які дуже зацікавлені в отриманні інформації, об'єднані з тими, кого це, скоріше, цікавить, а група тих, кого взагалі не цікавить ця інформація, – з тими, кого це, скоріше, не цікавить і їм достатньо наявних знань (рис. 5).

Дослідники проаналізували співвідношення груп киян за оцінкою рівня знань щодо діяльності та структури ЄС і НАТО та груп киян за оцінкою потреби у додатковій інформації щодо цих організацій. Оскільки подібними є частки опитаних, чий знання у цій площині недостатні або відсутні, та тих, які мають бажання підвищити рівень власних знань, можна було б припустити, що представники цих груп також подібні. Проте саме серед киян, які зазначили, що є повністю необізнаними щодо засад і діяльності ЄС та НАТО, найбільша частка тих, кого взагалі це не цікавить, і вони не бажають отримувати такі знання. Водночас кожен другий киянин, який або є поінформованим щодо ЄС і НАТО (“повністю обізнані”), або має лише певну інформацію щодо цих організацій (“і обізнані, і ні рівною мірою”), продемонстрував помітно більшу зацікавленість у поглибленні таких знань (рис. 6).

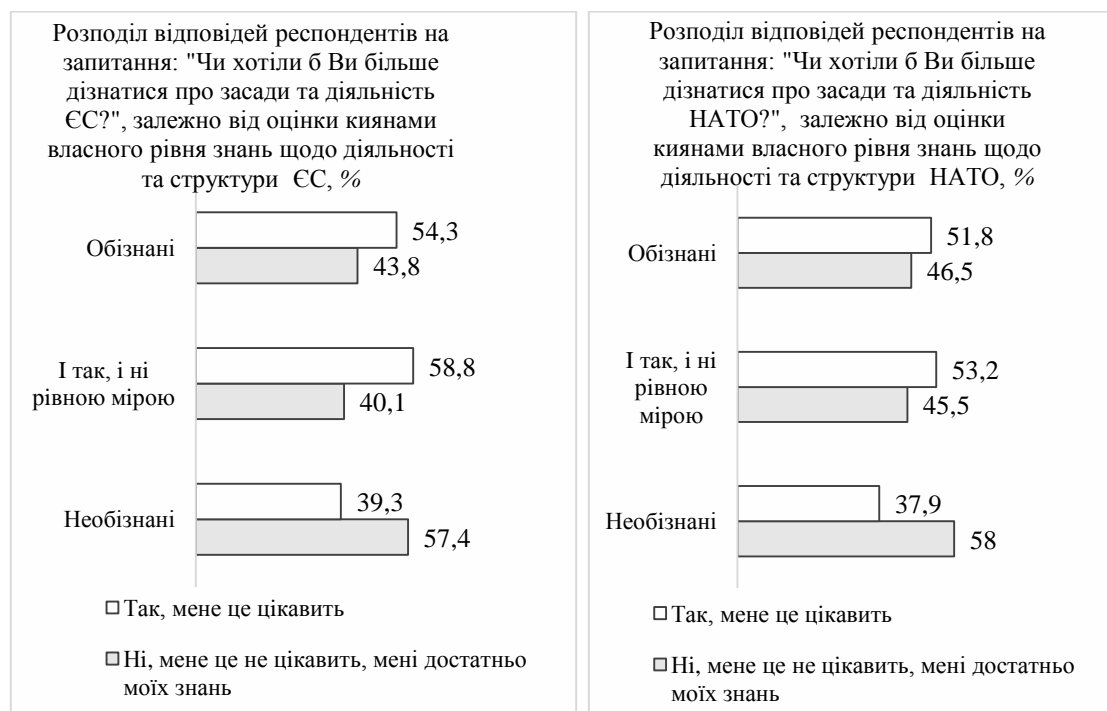

Рис. 6. Залежність готовності отримувати додаткові знання щодо засад діяльності та структуру ЄС і НАТО від оцінки киянами власних знань щодо цих організацій, %

Примітка: “Так, мене це цікавить” – сума відповідей “так, мене це дуже цікавить” та “скоріше, так, мене це цікавить певною мірою”; “ні, мене це не цікавить, мені достатньо моїх знань” – сума відповідей “скоріше, ні, мені достатньо моїх знань” та “ні, мене це взагалі не цікавить”; “обізнані” – сума відповідей “повністю обізнані” та “скоріше, обізнані, ніж ні”; “необізнані” – сума відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані, ніж обізнані”. На діаграмах не зазначено опитаних, які не визначилися з відповіддю щодо готовності отримувати додаткові знання – “важко відповісти”.

Відповідно до отриманих відповідей, кияни ставляться до ЄС і НАТО переважно позитивно, ніж негативно, при цьому до ЄС – дещо краще, ніж до НАТО, про що свідчить динаміка ставлення до цих міжнародних організацій протягом 5 останніх років (рис. 7–8).

Так, частка киян, які змінили власне ставлення протягом 5 років, є дещо меншою порівняно з тими, чиє ставлення лишилося незмінним (до ЄС – відповідно, 46% і 54%, до НАТО – відповідно, 44,1% і 55,9%). При цьому серед опитаних, які змінили ставлення до ЄС та НАТО, істотно переважають ті, у кого воно покращилося (до ЄС покращилося у 73,4%; до НАТО – 68%). Серед респондентів, чиє ставлення протягом останніх 5 років лишилося без змін, у 74% воно було і є позитивним щодо ЄС, у 57,3% – позитивним щодо НАТО (рис. 7–8).

Погіршилося ставлення до ЄС у кожного четвертого киянина (24%) та у кожного третього до НАТО (29%), а серед опитаних, чиє ставлення не змінилося за 5 років, у 15,2% було негативним щодо ЄС та у 28,4% – щодо НАТО (рис. 7–8).

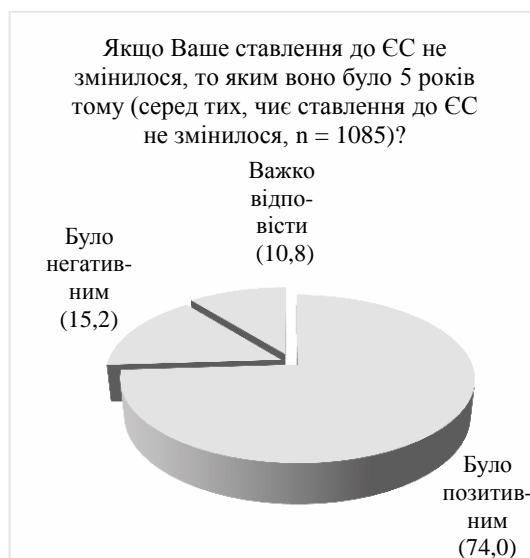
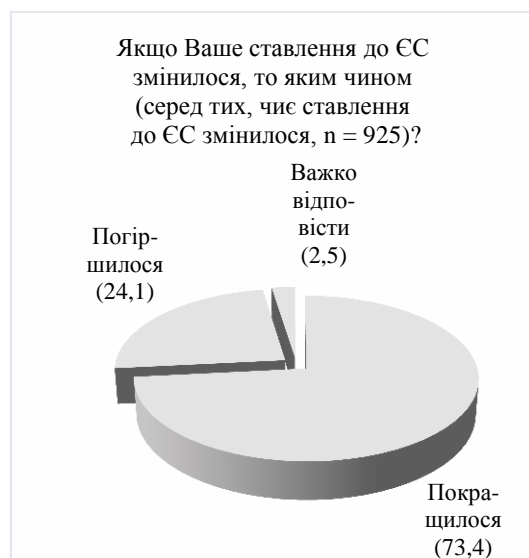
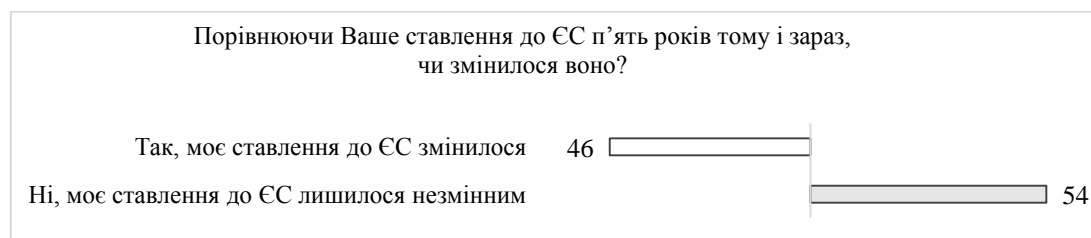

Рис. 7. Ставлення киян до ЄС протягом 5 років, %

Примітка: “Покращилося” – сума відповідей “суттєво покращилося” та “стало позитивним”; “погіршилося” – сума відповідей “суттєвого погіршилося” та “стало негативним”.

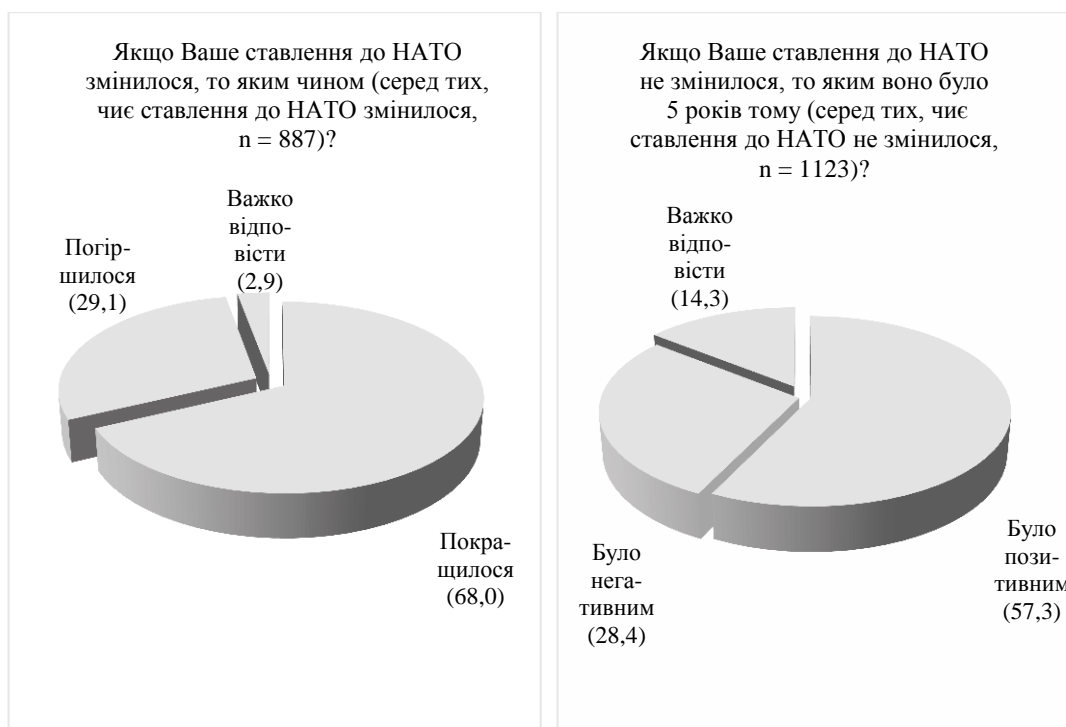
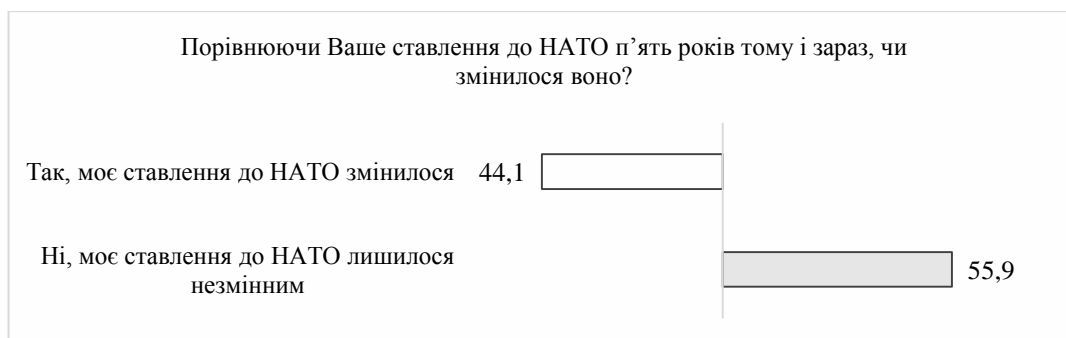

Рис. 8. Динаміка ставлення киян до НАТО протягом 5 років, %

Примітка: “Покращилося” – сума відповідей “суттєво покращилося” та “стало позитивним”; “погіршилося” – сума відповідей “суттєвого погіршилося” та “стало негативним”.

При загальній тенденції позитивного ставлення до ЄС і НАТО серед киян має місце залежність ставлення (у тому числі протягом останніх 5 років) до ЄС і НАТО від самооцінки киянами знань щодо цих організацій і готовності отримувати додаткові знання щодо них. Так, серед киян, які є необізнаними щодо засад діяльності та структури ЄС і чие ставлення до цієї організації змінилося, у 29% ставлення до ЄС погір-

шилося (серед обізнаних – у 24,5%, серед невизначених – у 19,5%), серед тих, які не бажають отримувати додаткові знання про ЄС – у 37,4% (тоді як серед тих, які хочуть більше дізнатися про засади та діяльність ЄС – лише у 13,1%). При цьому серед киян, чиє ставлення до ЄС не змінилось і які вважають, що їм достатньо наявних знань, кожен четвертий (25%) відповів, що його ставлення до ЄС було і лишилося негативним протягом останніх 5 років, тоді як серед тих, які хочуть більше дізнатися про засади та діяльність ЄС, таких лише 6,6%. Серед киян, які не бажають отримувати додаткові знання про засади та діяльність НАТО, помітно більшою є частка тих, чиє ставлення до Альянсу погіршилося, ніж серед опитаних, які хотіли б більше дізнатися про них (відповідно, 46,3% і 13,6%), і тих, чиє ставлення було та залишається негативним (відповідно, 39,6% і 16,8%) (табл. 1).

З одного боку, чим менше особа знає про засади діяльності та структуру міжнародної організації, тим гірше вона ставиться до неї. При цьому рівень готовності до отримання знань про ці організації є нижчим. З іншого боку, можна припустити про наявність зворотної залежності – чим гірше особа ставиться до міжнародної організації, тим нижчим є рівень готовності до отримання знань про неї. Для верифікації даних у подальших дослідженнях доцільно включити додаткові індикатори для деталізації рівня знань до міжнародних організацій не лише відповідно до самооцінки респондентів, але й у контексті конкретних об'єктивних тверджень, що стосуються структури, цінностей, засад і напрямів діяльності ЄС та НАТО.

Таблиця 1

Ставлення киян до ЄС і НАТО, залежно від оцінки ними власних знань щодо засад діяльності та структури цих організацій і самооцінки готовності отримувати додаткові знання щодо них, %

ЄС		Оцініть, будь-ласка, наскільки Ви обізнані щодо діяльності та структури ЄС			Чи хотіли б Ви більше дізнатися про засади та діяльність ЄС?		Серед усіх
		Обізнані	І так, і ні рівною мірою	Необізнані	Так, мене це цікавить	Ні, мені достатньо моїх знань	
Якщо Ваше ставлення до ЄС змінилось, то яким чином (n = 925)?	Покращилося	73,4	79,1	67,7	86,1	58,5	73,4
	Погіршилося	24,5	19,5	29,0	13,1	37,4	24,1
Якщо Ваше ставлення до ЄС не змінилось, то яким воно було 5 років тому (n = 1085)?	Було позитивним	75,8	80,1	69,5	90,2	59,6	74,0
	Було негативним	16,2	11,7	16,4	6,6	25,0	15,2
	Важко відповісти	8,0	8,2	14,2	3,1	15,4	10,8

Закінчення табл. 1

НАТО		Оцініть, будь-ласка, наскільки Ви обізнані щодо діяльності та структури НАТО			Чи хотіли б Ви більше дізнатися про засади та діяльність НАТО?		Серед усіх
		Обізнані	І так, і ні рівною мірою	Необізнані	Так, мене це цікавить	Ні, мені достатньо моїх знань	
Якщо Ваше ставлення до НАТО змінилось, то яким чином (n = 887)?	Покращилося	68,3	73,0	62,5	84,4	50,6	68,0
	Погіршилося	30,7	22,6	33,7	13,6	46,3	29,1
Якщо Ваше ставлення до НАТО не змінилось, то яким воно було 5 років тому (n = 1123)?	Було позитивним	64,3	55,7	52,4	77,5	41,5	57,3
	Було негативним	27,9	28,9	28,8	16,8	39,6	28,4
	Важко відповісти	7,8	15,4	18,8	5,7	18,9	14,3

Примітка: “Обізнані” – сума відповідей “повністю обізнані” та “скоріше, обізнані, ніж ні”; “необізнані” – сума відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані, ніж обізнані” (не наведено відповідь “важко відповісти”); “так, мене це цікавить” – сума відповідей “так, мене це дуже цікавить” та “скоріше, так, мене це цікавить певною мірою”; “ні, мене це не цікавить, мені достатньо моїх знань” – сума відповідей “скоріше, ні, мені достатньо моїх знань” та “ні, мене це взагалі не цікавить”; “покращилося” – сума відповідей “суттєво покращилося” та “стало позитивним”; “погіршилося” – сума відповідей “суттєвого погіршилося” та “стало негативним”. Не зазначено частку респондентів, які не визначилися з відповіддю щодо готовності отримувати додаткові знання – “важко відповісти”.

Дослідженням було передбачено відкрите запитання (без формалізації певної альтернативи дослідниками) щодо джерел впливу на формування певного ставлення киян до ЄС і НАТО. Об’єднавши та згрупувавши найбільш подібні за змістом відповіді, отримали такі найсуттєвіші чинники формування у киян уявлень про ці міжнародні організації, які визначають ставлення до них.

Отже, на ставлення киян до ЄС, згідно з їхніми відповідями, впливають, насамперед: інформація з інтернету – 17,6%, ЗМІ – 16,9%, рівень життя в ЄС та заробіток – 16,4%, розповіді друзів, знайомих, родичів – 8,4%, власний досвід перебування, подорожі – 7,4%, впевненість, стабільність, захищеність у країнах ЄС – 7,1%, телебачення – 4,2%, безвізовий режим – 3,9%. У межах 2% опитаних зазначили такі аргументи, як: офіційні прагнення України вступу до ЄС; виконання законів, відсутність корупції; культура та цінності в ЄС; потреба в припиненні війни та захисті; революція гідності та її запити; прагнення кращого життя; можливість роботи (освіти) в ЄС; перспективи та розвиток для України; низький рівень життя в Україні, досвід СРСР; соціальні мережі. Серед впливів, які свідчать про, скоріше, негативне ставлення до ЄС, були названі: Україна не готова економічно до вступу в ЄС – 3,6%, Європейцям не потрібна Україна – 1,1%, конфлікти в ЄС, Brexit – 0,7%. При цьому 12,9% опитаних зазначили, що їм важко відповісти (рис. 9).

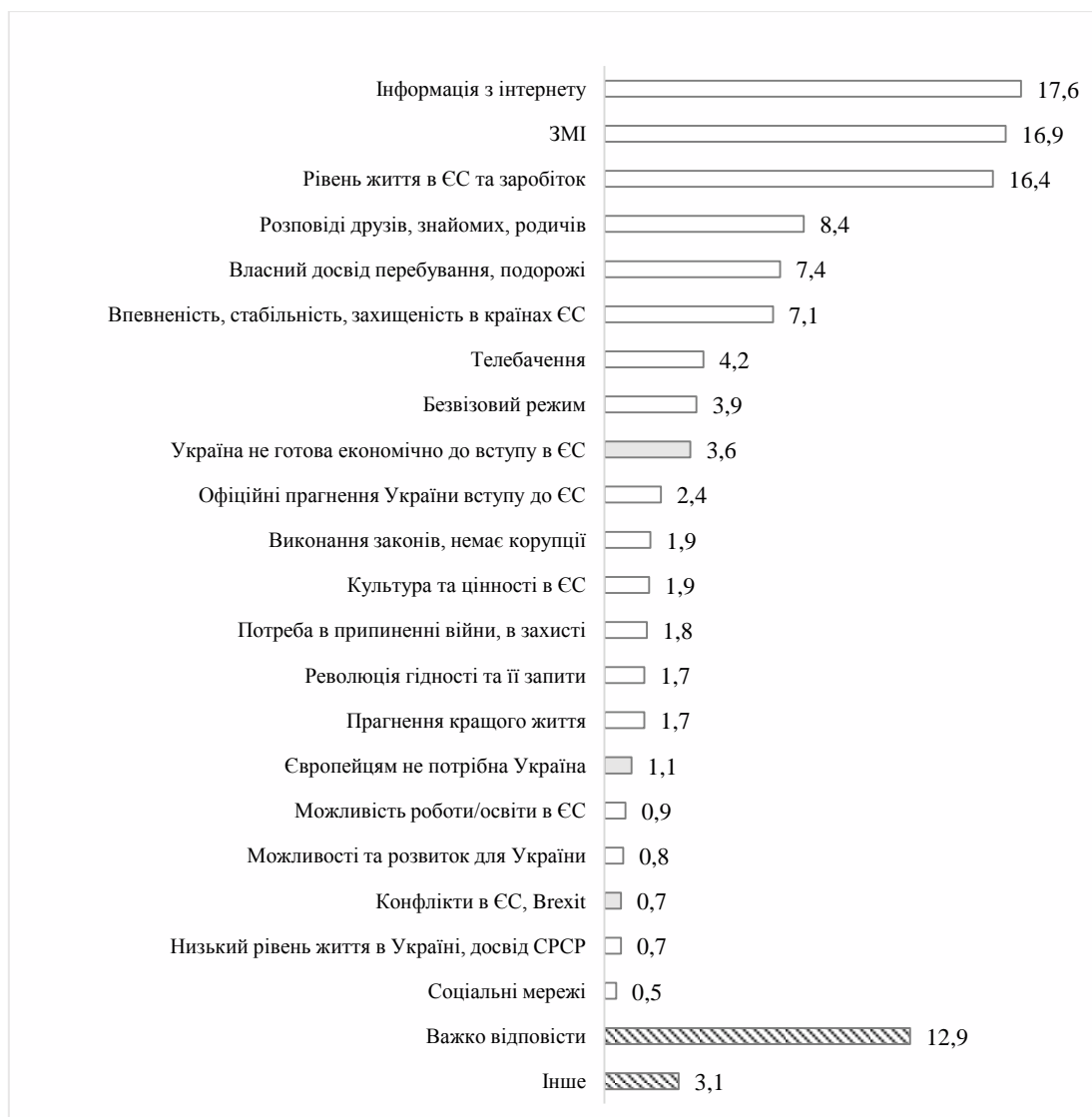

Рис. 9. Чинники впливу на формування уявлень і ставлення киян до ЄС (відповіді на відкрите запитання), %

На ставлення киян до НАТО, згідно з їхніми відповідями на відкрите запитання, впливають: інформація з інтернету – 26,7%; війна, анексія Криму, необхідність захисту від Росії – 22,0%; можливість високої підготовки, озброєння, технічного забезпечення, посилення армії – 10,8%; гарантія безпеки від блоку – 6,8%; думки друзів, знайомих, родичів – 5,7%; телебачення – 3,3%. У межах 2% опитаних зазначено такі чинники впливу: ЗМІ; допомога НАТО, довіра, партнерство; фільми, книги; власний

досвід перебування у країнах НАТО; рівень розвитку України; авторитет, сила НАТО. Серед впливів, що свідчать про, скоріше, негативне ставлення до НАТО, були названі: агресія, політика НАТО щодо інших країн – 4,0%; вступ не потрібен, проти НАТО – 1,3%; ми не готові/ми не потрібні там – 1,2%. Серед опитаних, які відповіли на це запитання, 17,7% зазначили, що їм важко відповісти (рис. 10).

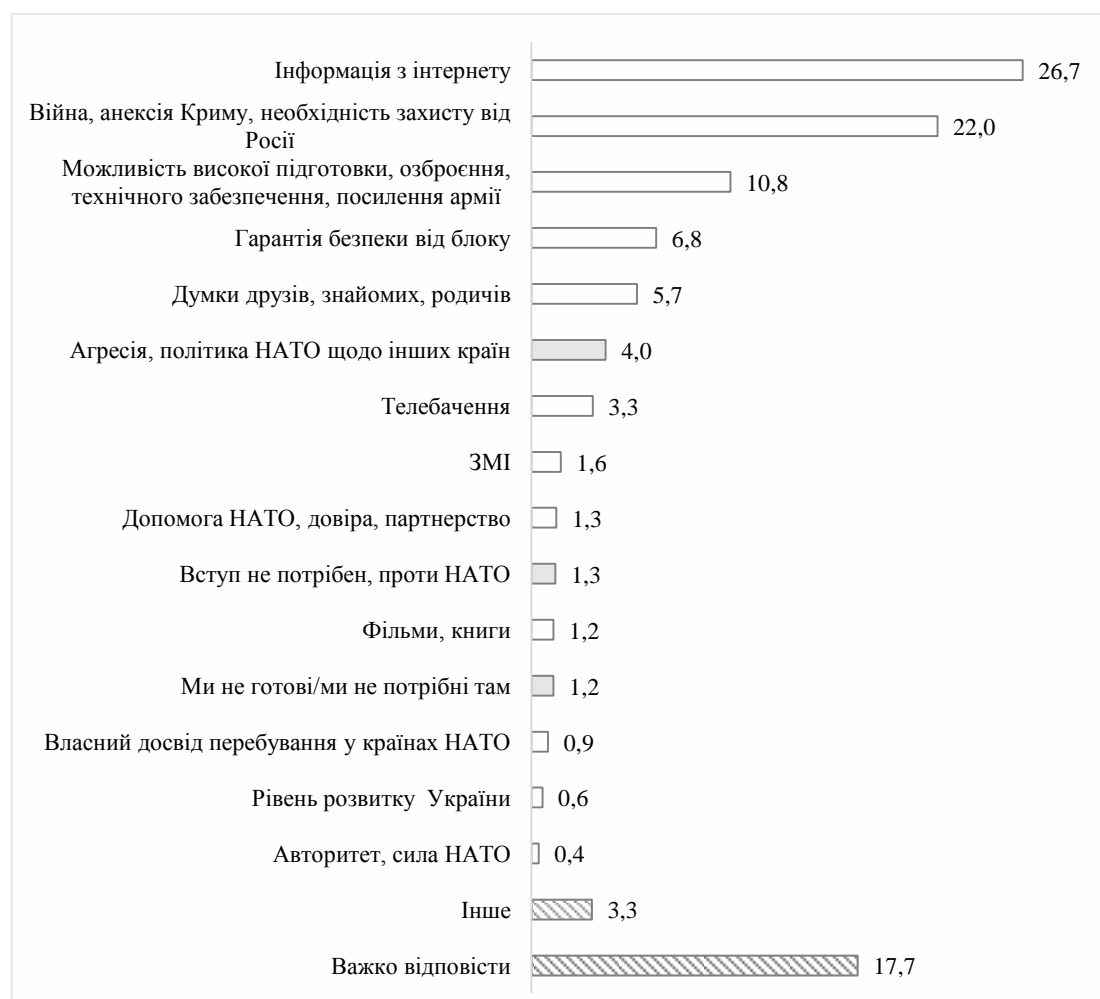

Рис. 10. Чинники впливу на формування уявлень і ставлення киян до НАТО (відповіді на відкрите запитання), %

Щодо отримання інформації про процеси європейської та євроатлантичної інтеграції України, за результатами дослідження, кияни, насамперед, довіряють телебаченню (щодо ЄС – 56,1%, щодо НАТО – 54,2%) та національним інтернет-сайтам новин (відповідно, 49,8% та 49,6%). На умовному третьому місці за авторитетністю – соціальні мережі (відповідно, 32% та 31,2%), закордонні сайти новин (відповідно, 30,2% та 30,6%) та думки

родичів, друзів, знайомих, колег (відповідно, 38,0% та 27,5%). На четвертому місці – друковані ЗМІ (газети та журнали – 15,6% щодо ЄС та 17,1% щодо НАТО). На п'ятому – радіо (9%). Читання публікацій в наукових журналах (відповідно, 2,2% та 2,5%) і відвідування спеціалізованих заходів (конференцій, круглих столів) є актуальними лише для 2% киян. Отже, пріоритетність інформаційних джерел, яким довіряють кияни в межах тематики європейської та євроатлантичної інтеграції України, є ідентичною. Виняток становлять інформаційні джерела, які прсїдають третє місце за значущістю, проте частіше щодо ЄС (38,0%), ніж до НАТО (27,5%); як референтна група зазначалися родичі, друзі, знайомі та колеги (рис. 11).

Рис. 11. Рівень довіри киян інформаційним джерелам щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України, % серед усіх опитаних

Примітка: Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати три найпріоритетніші для них джерела.

Відповідно до аналізу характеру довіри киян до джерел інформації через призму їх самооцінки власних знань щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України, кияни, які ідентифікують себе як необізнані, порівняно з обізнаними та у цілому за масивом опитаних, більшою мірою довіряють телебаченню та найближчому оточенню (родичам, друзям, знайомим і колегам), ніж таким сучасним інформаційним джерелам інформації, як національні та закордонні інтернет-сайти новин, соціальні інтернет-мережі. Останніми користуються переважно опитані, які визнали себе обізнаними щодо структури та діяльності ЄС і НАТО (рис. 12). Це зокрема зумовлено

тим, що серед обізнаних, порівняно з необізнаними, помітно більше молоді (рис. 2–3), яка є більш активним користувачем різноманітних інтернет-ресурсів та, відповідно, частіше використовує інтернет як джерело інформації.

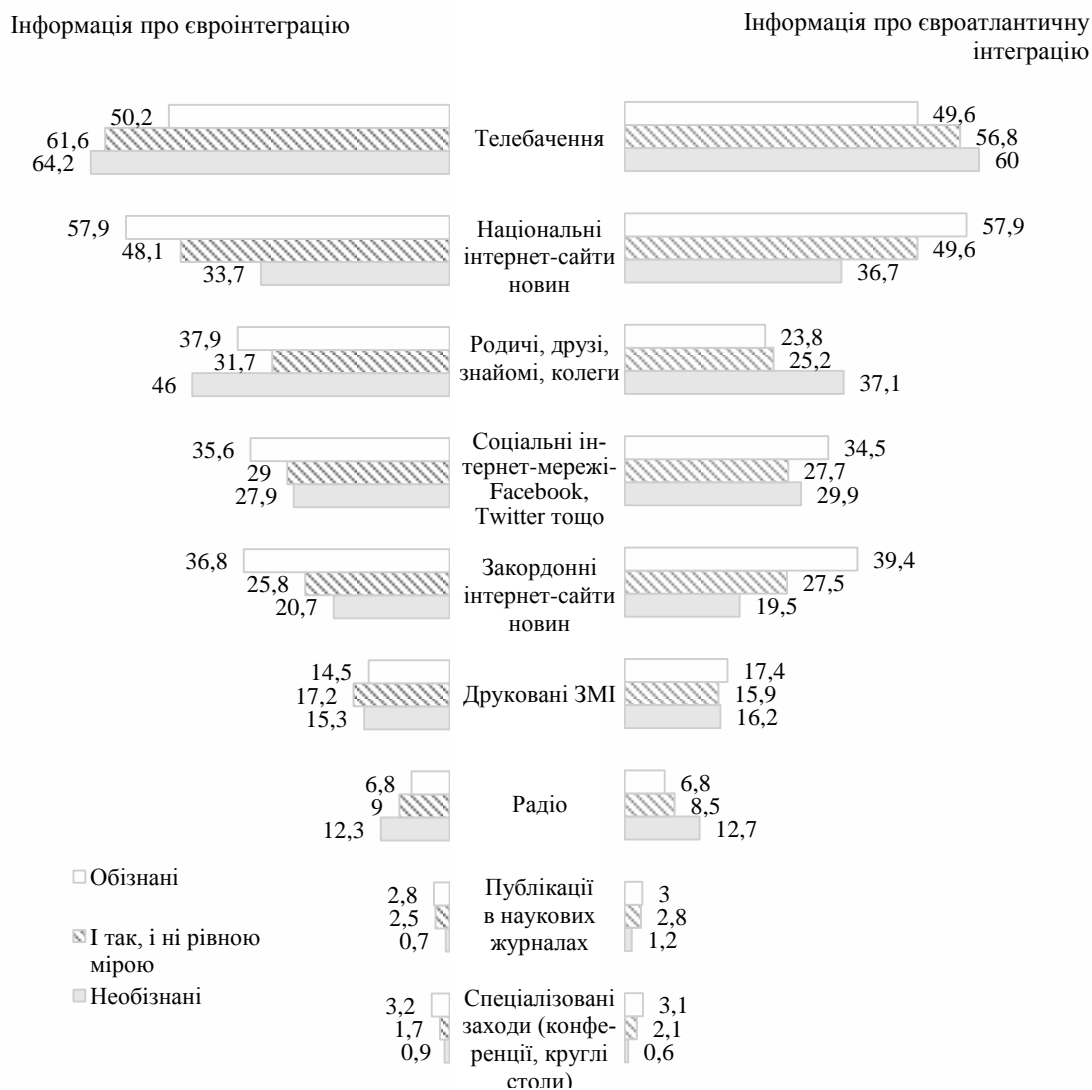

Рис. 12. Довіра киян інформаційним джерелам щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України, залежно від оцінки власних знань щодо засад діяльності та структури ЄС і НАТО, %

Примітка: Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати три найпріоритетніші для них джерела. “Обізнані” – сума відповідей “повністю обізнані” та “скоріше, обізнані, ніж ні”; “необізнані” – сума відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані, ніж обізнані”. На рисунку не наведено відповіді: “інше”, “не пам’ятаю”, “важко відповісти”.

У цілому у киян довіра до інформаційних повідомлень у ЗМІ ґрунтується як на раціонально-критичних упередженнях – респонденти звертають увагу на те, чи представлені різні точки зору (26,6%), на джерело / походження новин (19,9%), на те, кому належить канал / газета / радіо (10,1%), так і на ірраціональних (емоційних) упередженнях – “довіряю улюбленим ЗМІ, тим, які знаю і до яких звик/звикла” (23%). Проте критичні упередження, що виявляють критерії оцінки інформації в ЗМІ (56,6%), переважають над суб’єктивно-емоційними (23%) майже в два рази. Водночас 12,9% киян відповіли, що не мають критеріїв щодо визначення довіри до джерела інформації та 5,3% не знають як відрізнити інформацію в ЗМІ, якій можна довіряти (рис. 13).

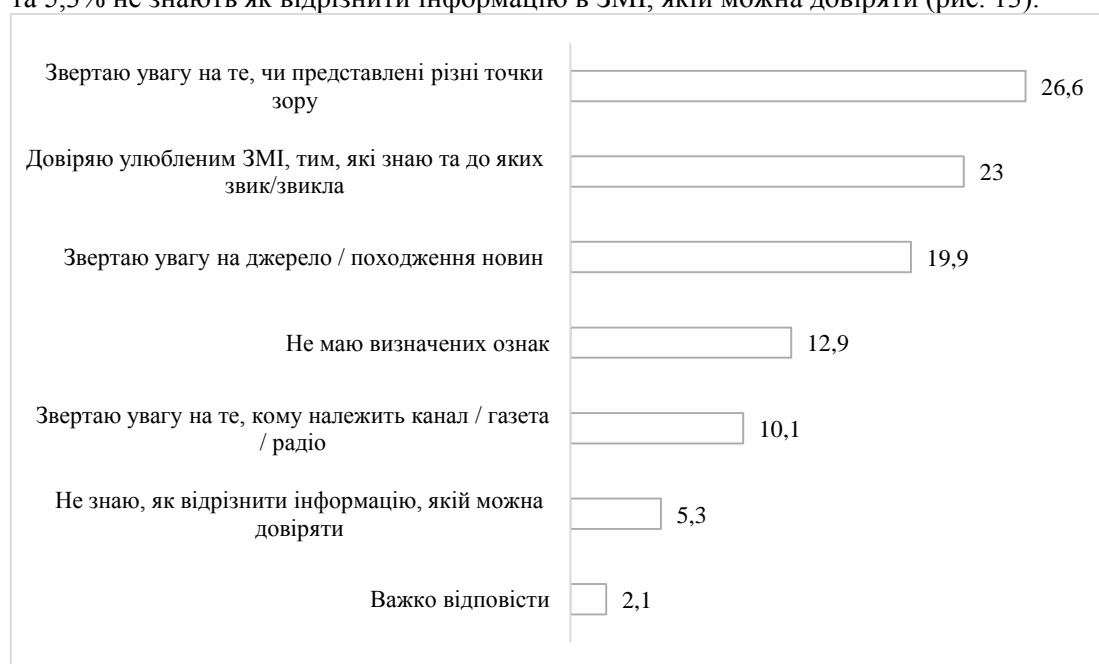

Рис. 13. Критерії, за якими кияни визначають, чи можна довіряти інформації в ЗМІ, % серед усіх опитаних

Серед киян, які необізнані щодо засад і діяльності ЄС та НАТО, менша частка респондентів, які звертають увагу на те, чи представлені різні точки зору в певній інформаційній стрічці, на джерела походження новин, і більша частка опитаних, які не мають визначених критеріїв або не знають, яка інформація є достовірною. Водночас обізнані кияни в питаннях ЄС і НАТО, насамперед, зважають на два критерії (наявність різних точок зору та джерело / походження новини), коли оцінюють ступінь довіри певній інформації в ЗМІ. Серед киян, які не змогли зважено оцінити рівень власних знань щодо ЄС і НАТО (“і так, і ні рівною мірою”), домінуючим критерієм довіри до інформації є “довіряю улюбленим ЗМІ, тим, які знаю і до яких звик/звикла”, що свідчить про, скоріше, емоційну, а не раціональну орієнтацію у споживанні певної інформації чи новини (табл. 2).

Таблиця 2

Критерії рівня довіри до інформації в ЗМІ, залежно від оцінки киянами власних знань щодо засад діяльності та структури ЄС і НАТО, %

За якими критеріями Ви визначаєте, чи можна довіряти інформації в ЗМІ?	Оцініть, будь-ласка, наскільки Ви обізнані щодо діяльності та структури ЄС			Оцініть, будь-ласка, наскільки Ви обізнані щодо діяльності та структури НАТО		
	Обізнані	І так, і ні рівною мірою	Необізнані	Обізнані	І так, і ні рівною мірою	Необізнані
Звертаю увагу на те, чи представлені різні точки зору	32,0	22,3	18,6	31,2	25,4	19,8
Звертаю увагу на джерело / походження новин	23,5	18,9	11,4	23,5	18,9	13,8
Звертаю увагу на те, кому належить канал / газета / радіо	9,0	11,3	12,1	8,6	10,6	12,6
Довіряю улюбленим ЗМІ, тим, які знаю та до яких звик/звикла	20,5	28,8	23,3	21,6	27,3	21,6
Не маю визначених критеріїв	11,4	12,0	17,4	11,5	12,1	16,1
Не знаю як відрізнити інформацію, якій можна довіряти	2,2	4,8	13,5	2,1	4,0	12,5
Інше	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,2
Важко відповісти / не знаю	1,6	1,9	3,5	1,5	1,7	3,3

Примітка: “Обізнані” – сума відповідей “повністю обізнані” та “скоріше, обізнані, ніж ні”; “необізнані” – сума відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані, ніж обізнані”. Не наведено відповідь “важко відповісти”.

З огляду на думки киян, одним із завдань дослідження було визначити основні пріоритетні питання в інформаційній кампанії щодо європейської та євроатлантичної інтеграції. Серед усіх респондентів базовими питаннями в інформаційній кампанії киянами було визначено: позитивні результати та негативні наслідки вступу до ЄС і НАТО (відповідно, 45,9% та 39%); вплив вступу на рівень та якість життя пересічних українців (43,6%) й перспективи гуманітарних і соціальних програм, які надаються новим членам ЄС (37%) – у контексті вступу до ЄС, та можливі гарантії безпеки для України (43,3%) і перспектива встановлення миру на Донбасі (35,5%) – при вступі країни до НАТО (табл. 3).

Щодо гендерних відмінностей інформаційних кампаній, то чоловіків більше, ніж жінок, цікавлять наявні вимоги до країн-претендентів на членство ЄС (відповідно, 31,6% та 27,9%), гарантії безпеки для України при вступі до НАТО (відповідно, 47,4% та 39,9%) та можливості модернізації ЗСУ (відповідно, 33,2% та 26,3%). Представників молодшої вікової когорти киян більшою мірою, ніж представників старшої когорти, цікавлять питання впливу вступу країни до ЄС на економіку України (відповідно, 29,3% і 19,3%), гарантії безпеки для України при вступі до НАТО (відповідно, 43,5% і 36,3%), можливості модернізації Збройних сил України (відповідно, 33,8% і 21,7%) та встановлення миру на Донбасі (відповідно, 41,4% і

29,2%), роль НАТО у боротьбі з тероризмом і наркотиками (відповідно, 16,5% і 8,6%) та зміни, що відбулись у країнах – нових членах НАТО (відповідно, 21,7 і 15,9%).

Таблиця 3

Пріоритетні питання в інформаційній кампанії щодо європейської та євроатлантичної інтеграції, % серед усіх опитаних

	Європейська інтеграція	Євроатлантична інтеграція
Інформація про сутність організації, принципи діяльності, структуру, механізми прийняття рішень	20,6	14,7
Вимоги, які висувають до тих країн, які претендують на членство в організації / блоці	29,6	21,6
Зміни, які відбулись у країнах – нових членах організації / блоку	29,0	20,5
Гуманітарні, соціальні програми допомоги (медицина, освіта, пенсії тощо), які надаються новим членам організації / блоку	37,0	14,2
Умови та механізми прийняття України до організації / блоку	21,8	21,1
Рівень відповідності України вимогам для прийняття до організації / блоку	21,7	19,6
Позитивні результати та негативні наслідки вступу до організації / блоку для України	45,9	39,0
Вплив вступу до організації / блоку на економіку України, можливості залучення закордонних інвестицій	24,8	14,8
Вплив вступу на рівень і якість життя пересічних українців	43,6	26,4
Вплив членства в організації / блоці на розвиток демократії	13,7	10,8
Гарантії безпеки для України	21,8	43,3
Можливості модернізації Збройних сил України		29,5
Можливості НАТО щодо встановлення миру на Донбасі		35,5
Можливості забезпечення гідних умов служби та життя для військовослужбовців і їхніх сімей		17,6
Роль НАТО у боротьбі з тероризмом і наркотиками		12,9
Інше	0,5	0,7
Мене це не цікавить	11,5	12,4
Важко відповісти / не знаю	1,7	1,9

Спостерігається відмінність щодо зацікавленості тематикою європейської інтеграції між киянами, необізнаними щодо діяльності та структури ЄС, та киянами, які вважають себе обізнаними. Зокрема, необізнаних меншою мірою, ніж обізнаних, цікавить інформування щодо гуманітарних і соціальних програм допомоги, які надаються новим членам ЄС (30,9% проти 41,1%), впливу вступу до ЄС на економіку країни (16,7% проти 28,6%), впливу членства в організації на розвиток демократії (9,5% проти 16,1%). При цьому киян, які оцінили власний рівень знань рівною мірою як обізнані, так і необізнані щодо діяльності та структури ЄС, найбільше, порівняно з іншими, цікавлять питання позитивних результатів і негативних

наслідків вступу до ЄС для України (53,4%; серед обізнаних та необізнаних – по 44%), вимоги, які висувають до тих країн, що претендують на членство в ЄС (33,2%; серед обізнаних і необізнаних – по 29%), рівень відповідності України вимогам для прийняття до ЄС (28,8%; серед необізнаних – 21,2%, серед обізнаних – 19,3%), умови та механізми прийняття України до організації (27,5%; серед необізнаних – 19,3%, серед обізнаних – 20,8%) (табл. 4).

Таблиця 4

Пріоритетні питання в інформаційній кампанії щодо європейської інтеграції, залежно від оцінки киянами власних знань щодо засад діяльності та структури ЄС, %

Для Вас особисто, які теми стосовно ЄС та імовірних наслідків вступу України до організації були б найцікавішими?	Оцініть, будь-ласка, наскільки Ви обізнані щодо діяльності та структури ЄС		
	Повністю обізнані	І так, і ні рівною мірою	Повністю необізнані
Інформація про сутність організації, принципи діяльності, структуру	20,3	21,4	22,3
Вимоги, які висувають до країн, які претендують на членство	29,0	33,2	28,6
Зміни, які відбулись у країнах – нових членах організації	28,5	32,1	28,1
Гуманітарні, соціальні програми допомоги (медицина, освіта, пенсії тощо), які надаються новим членам організації	41,1	33,8	30,9
Умови та механізми прийняття України до організації	20,8	27,5	19,3
Рівень відповідності України вимогам для прийняття до організації	19,3	28,8	21,2
Позитивні результати та негативні наслідки вступу до організації для України	44,0	53,4	44,4
Вплив вступу до організації на економіку України	28,6	25,0	16,7
Вплив на рівень та якість життя пересічних українців	44,6	45,2	41,9
Вплив членства в організації на розвиток демократії	16,1	13,0	9,5
Гарантії безпеки для України	21,6	25,8	19,1
Інше	0,8	0,2	0,2
Мене це не цікавить	10,0	6,7	18,6
Важко відповісти / не знаю	0,9	1,9	2,6

Примітка: “Обізнані” – сума відповідей “повністю обізнані” та “скоріше, обізнані, ніж ні”; “необізнані” – сума відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані, ніж обізнані”. Не наведено відповідь “важко відповісти”.

Киян, які ідентифікували себе як необізнані щодо діяльності та структури НАТО, меншою мірою, ніж обізнаних, інтересують відповіді на запитання стосовно гарантій безпеки для нашої країни (37,7% проти 44,3%), позитивних результатів і негативних наслідків вступу до блоку для України (33,3% проти 40,9%), можливостей модернізації Збройних сил України завдяки вступу до Альянсу (24,3% проти 35%), вимог

щодо рівня відповідності України вимогам для прийняття до блоку (15,6% проти 21,9%). Киян, які оцінили власний рівень знань рівною мірою як обізнані, так і необізнані щодо діяльності та структури НАТО, найбільше, порівняно з іншими, інтегрують: вимоги, які висувають до тих країн, що претендують на членство в блоці (25,4%; серед обізнаних – 21,7%, необізнаних – 18,9); вплив вступу до НАТО на економіку України (18,8%; серед обізнаних – 14,1%, серед необізнаних – 12,8%) та гуманітарні й соціальні програми допомоги (медицина, освіта, пенсії тощо), які надаються новим членам блоку (18,6%; серед обізнаних – 12,2%, серед необізнаних – 14,2%) (табл. 5).

Таблиця 5

Пріоритетні питання в інформаційній кампанії щодо євроатлантичної інтеграції, залежно від оцінки киянами власних знань щодо засад діяльності та структури НАТО, %

Для Вас особисто, які теми стосовно НАТО й імовірних наслідків вступу України до блоку були б найцікавішими?	Оцініть, будь-ласка, наскільки Ви обізнані щодо діяльності та структури НАТО		
	Повністю обізнані	І так, і ні рівною мірою	Повністю необізнані
Інформація про сутність організації, принципи діяльності, структуру	13,2	14,6	18,3
Вимоги, які висувають до країн, які претендують на членство	21,7	25,4	18,9
Зміни, які відбулись у країнах – нових членах блоку	19,5	23,3	20,8
Гуманітарні, соціальні програми допомоги (медицина, освіта, пенсії тощо), які надаються новим членам блоку	12,2	18,6	14,2
Умови та механізми прийняття України до блоку	21,6	23,9	18,1
Рівень відповідності України вимогам для прийняття до блоку	21,9	20,5	15,6
Позитивні результати та негативні наслідки вступу до блоку для України	40,9	42,4	33,3
Вплив вступу до блоку на економіку України	14,1	18,8	12,8
Вплив на рівень та якість життя пересічних українців	25,7	29,7	25,7
Вплив членства в блоці на розвиток демократії	12,1	12,5	7,6
Гарантії безпеки для України	44,3	46,2	37,7
Можливості модернізації Збройних сил України	35,0	26,1	24,3
Можливості НАТО щодо встановлення миру на Донбасі	36,1	38,6	32,9
Можливості забезпечення гідних умов служби та життя для військовослужбовців	16,6	20,3	17,5
Роль НАТО у боротьбі з тероризмом і наркотиками	13,9	13,4	11,1
Інше	0,6	0,8	0,8
Мене це не цікавить	11,2	7,0	19,5
Важко відповісти / не знаю	0,8	1,9	2,9

Примітка: “Обізнані” – сума відповідей “повністю обізнані” та “скоріше, обізнані, ніж ні”; “необізнані” – сума відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані, ніж обізнані”. Не наведено відповідь “важко відповісти”.

За оцінками киян, інформація в ЗМІ, присвячена діяльності ЄС і НАТО, повинна, по-перше, бути чесною / достовірною / точною (відповідно, 69,1% та 66,3%), по-друге, об'єктивною (відповідно, 44,5% та 43,4%), по-третє, повною (відповідно, 37,4% та 38,7%), а також доступною (відповідно, 30% та 28,6%) та тиражуватись авторитетними джерелами й агенціями (відповідно, 25,8% та 27%). Примітно, що така ієрархія вимог до інформації характеризує усіх киян (рис. 14) та більшою мірою опитаних, які зазначили про наявність знань про ЄС і НАТО, або ж віднесли себе до невизначеної категорії “і так, і ні рівною мірою”, але помітно меншою мірою респондентів, які вважають себе необізнаними. Такі параметри якості інформаційних повідомлень, як дохідливість для реципієнта, своєчасність висвітлення та відокремлення фактів від коментарів журналістів, є меншою мірою пріоритетними для киян у контексті висвітлення у ЗМІ активності ЄС та НАТО (рис. 14–15).

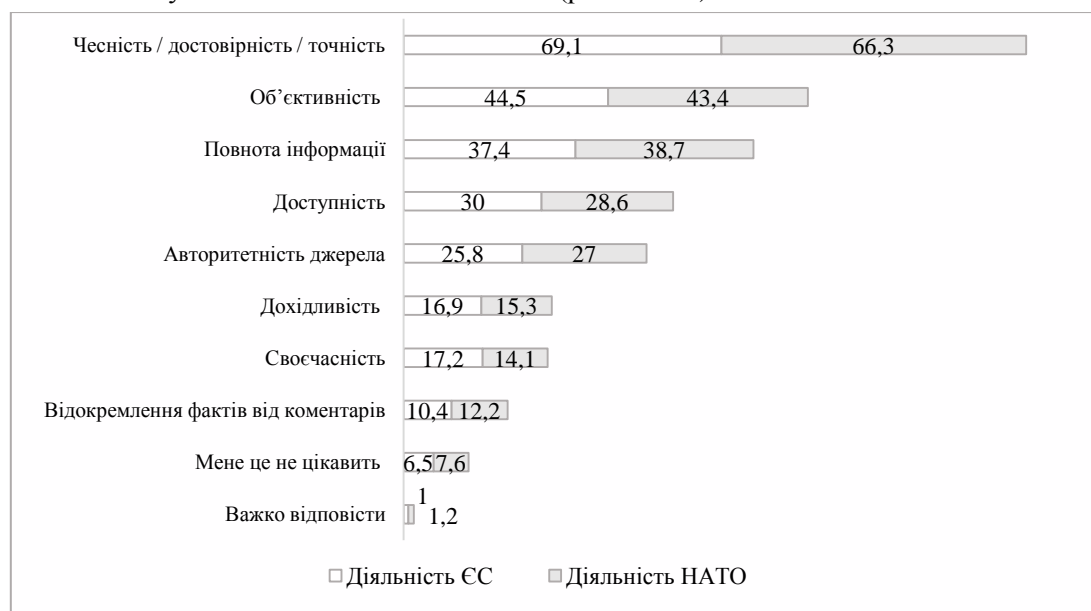

Рис. 14. Вимоги, яким має відповідати інформація про діяльність ЄС і НАТО, за оцінками киян, % серед усіх опитаних

Інструментарій дослідження передбачав визначення ставлення респондентів до зовнішньополітичного руху України у напрямі вступу до ЄС і НАТО. У цілому понад дві третини киян демонструють прихильність до європейського вектора для України: згодні з твердженням, що Україна має продовжувати рух до ЄС 69,1% опитаних, згодні з твердженням, що Україна має докласти всіх зусиль, щоб стати членом НАТО – 57,6%.

Звернемо увагу на кореляцію між ставленням до визначення зовнішньополітичного європейського вектора розвитку України та самооцінкою киянами власних знань щодо засад діяльності та структури організацій (рис. 16). Так, рівень прихильності до європейської та євроатлантичної інтеграції тим вищий, чим більш поінформованими є кияни (відповідно до самооцінки власних знань).

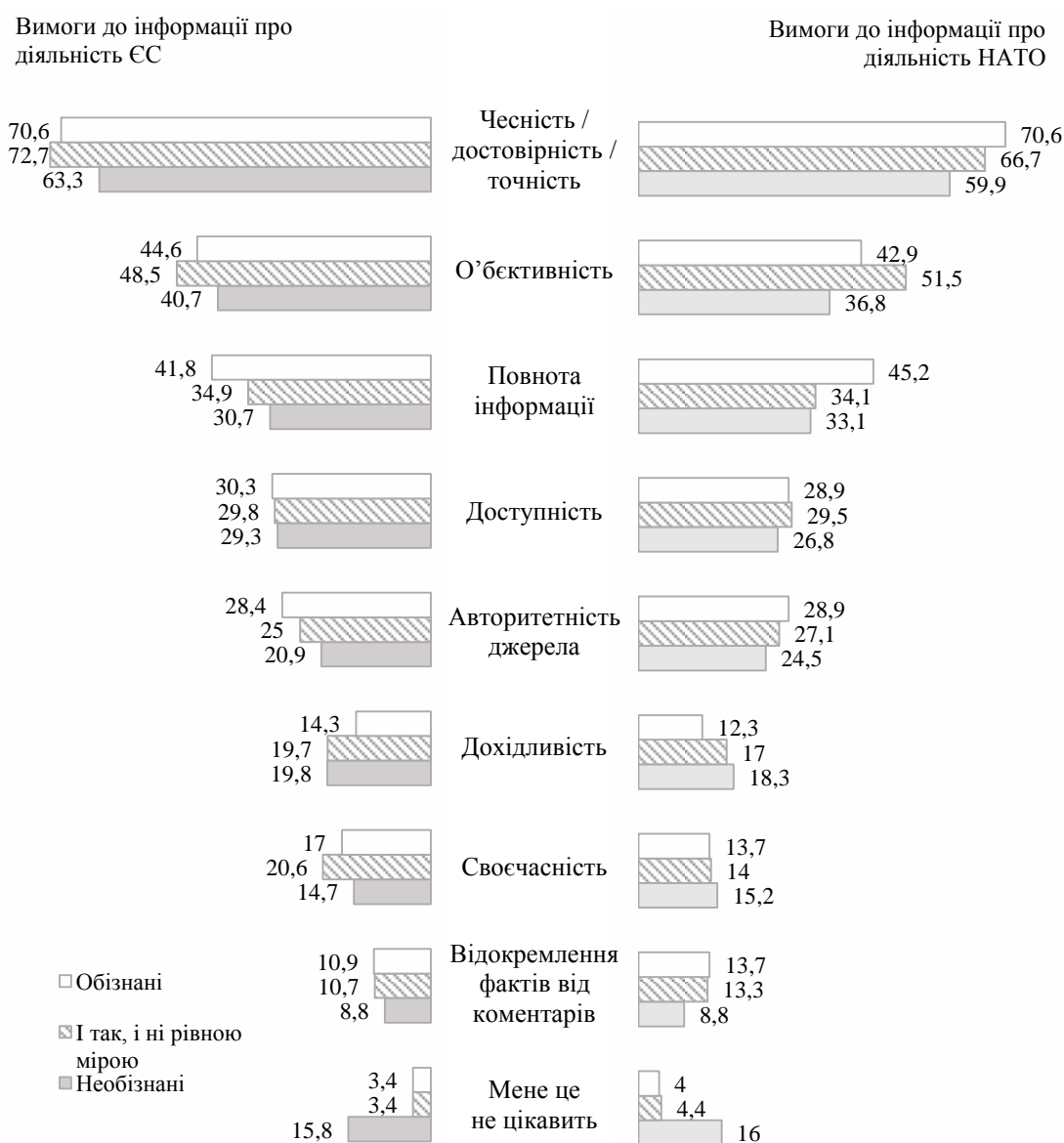

Рис. 15. Думки киян про вимоги, яким, насамперед, має відповідати інформація про діяльності ЄС і НАТО, залежно від оцінки власних знань щодо засад діяльності та структури організацій, %

Примітка: Сума перевищує 100%, оскільки респонденти могли обрати три найпріоритетніші для них джерела. “Обізнані” – сума відповідей “повністю обізнані” та “скоріше, обізнані, ніж ні”; “необізнані” – сума відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані, ніж обізнані”. Не наведено відповідь “важко відповісти”.

Рівень невизначеності щодо зовнішньополітичного європейського курсу України (ті, які не змогли чітко визначити власну думку з цього питання – “і так, і ні” та “важко відповісти”) тим вищий, чим менше знань щодо засад діяльності та структури ЄС і НАТО має особа. При цьому варто зазначити, що позицію несхвалення продовження руху до ЄС продемонстрував кожен п’ятий поінформований киянин, а до НАТО – кожен третій, що може свідчити про раціональне зважене бачення цієї часткою киян інших перспектив зовнішньополітичних орієнтацій України (рис. 16).

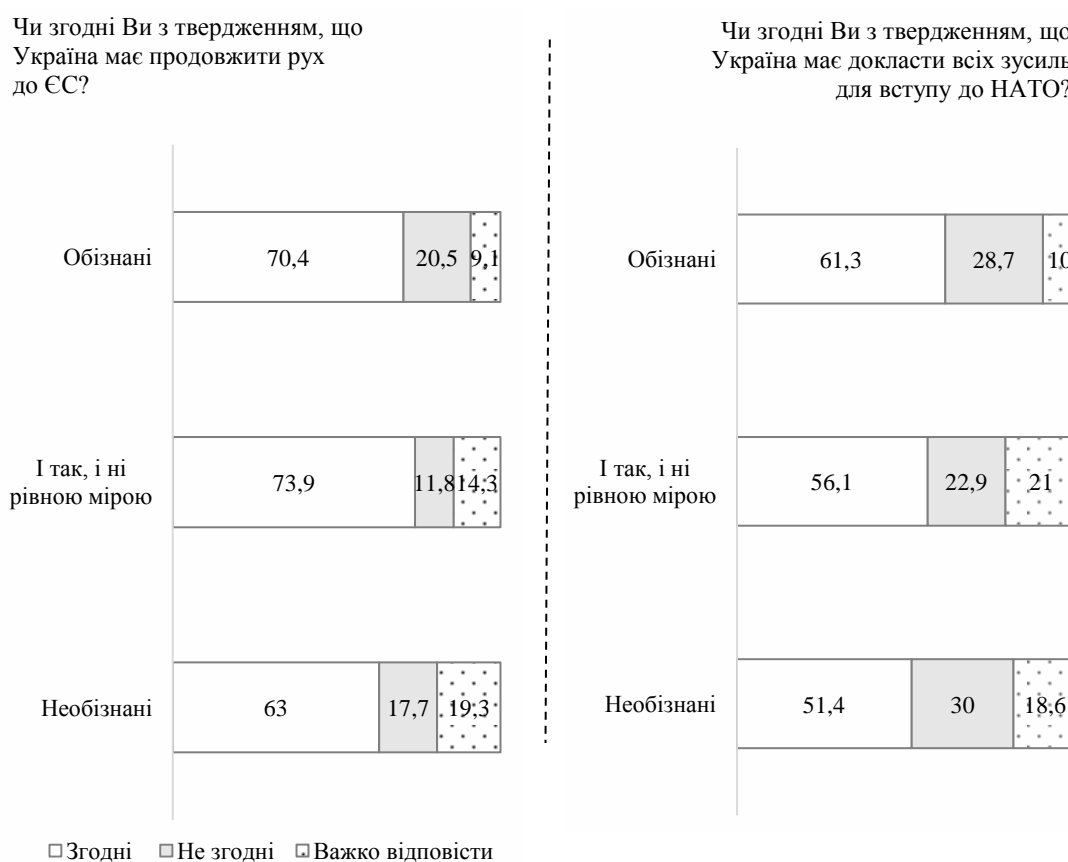

Рис. 16. Ставлення киян до зовнішньополітичного європейського курсу України – руху до ЄС і НАТО, залежно від оцінки власних знань щодо засад діяльності та структури організацій, %

Примітка: “Обізнані” – сума відповідей “повністю обізнані” та “скоріше, обізнані, ніж ні”; “необізнані” – сума відповідей “повністю необізнані” та “скоріше, необізнані, ніж обізнані”. Не наведено відповідь “важко відповісти”. “Згодні” – сума відповідей “повністю згодні” та “здебільшого згодні”; “не згодні” – сума відповідей “здебільшого не згодні” та “зовсім не згодні”; “важко відповісти” – сума відповідей “і так, і ні рівною мірою” та “важко відповісти”.

Нині аналіз ставлення киян до перспектив зовнішньополітичних європейських орієнтації України у 2006³, 2017⁴, 2018⁵ та 2019 роках дозволяє дійти висновку про наявність динаміки зростання частки киян, які демонструють прихильність до європейського вектора для України. За результатами соціологічного опитування киян, проведеного у 2006 р., шестеро з десяти киян підтримували європейський вектор розвитку України та ствердно відповідали на запитання: “Чи згодні Ви з твердженням, що Україна має продовжити рух до ЄС”, тоді як чисельність опитаних, які проти цього, становила 21%. Проте щодо вступу до НАТО кияни були налаштовані досить критично й твердження “Україна має докласти всіх зусиль для вступу до НАТО” переважно не підтримували. Тоді частка прихильників такого вступу становила 33,8% і поступалася кількості респондентів, які були проти – 46%. Починаючи з 2006 р. частка прихильників вступу до ЄС поступово збільшується від +3,5% у 2017 р., +4,3% у 2018 р. до +8,9% у 2019 р. Водночас із зменшенням часток негативних відповідей і респондентів, які не мали чіткої позиції у цьому питанні (рис. 17).

Зміни в настроях киян щодо приєднання до НАТО є радикальнішими. У 2019 р. кількість прихильників курсу на вступ до Альянсу серед киян зросла з 2006 р. на +23,8%, скоротивши частку незгодних на –18,5% (рис. 17). Помітну зміну у настроях киян щодо НАТО зафіксували дані опитування кінця 2018 р. – протягом 6 місяців +8,2%.

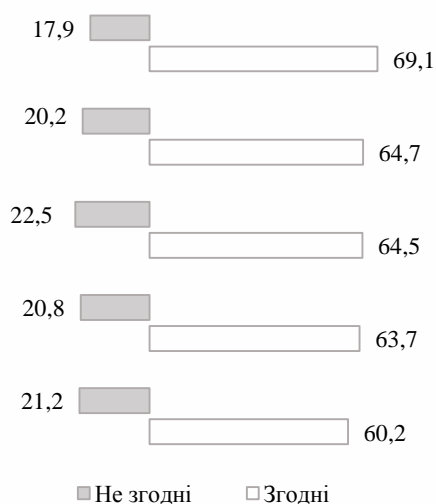
Додатковим свідченням більш позитивного ставлення до перспектив вступу до НАТО є розподіл відповідей містян на запитання: “Якби найближчим часом відбувся референдум стосовно вступу України до НАТО, то як Ви проголосували б?”. Так, частка киян, готових підтримати вступ до Блоку на референдумі зросла за пів року на 6,9% (з 51,5% до 58,4%). Водночас скоротилася частка противників вступу до НАТО з 31,4% до 24,2%. Час дослідження збігся із загостренням військової агресії з боку РФ на Азовському морі та проголошенням воєнного стану в ряді областей країни наприкінці минулого року. Очевидно, ці події стали каталізатором зростання прихильності киян до НАТО. Готовність проголосувати за вступ до Альянсу на референдумі у 2019 р. висловили 59,5% всіх опитаних киян (рис. 18).

³ Дослідження проведено КП КМДА “Науково-аналітичний центр соціологічних досліджень “Громадська думка” у 2005 р. у м. Києві. Опитано 981 респондент віком 18 років і старше за репрезентативною міською вибіркою з дотриманням квот за статтю, віком і районом проживання. Стандартні відхилення при достовірних 95% не перевищують 3,2% [9].

⁴ Дослідження проведено КНДУ “Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку міста” методом інтерв’ю “віч-на-віч” за місцем проживання респондента в м. Києві в грудні 2017 р. Опитано 2004 респонденти віком 18 років і старше за репрезентативною міською вибіркою з дотриманням квот за статтю, віком і районом проживання. Стандартні відхилення при достовірних 95% не перевищують 2,3%.

⁵ Дослідження проведено КНДУ “Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку міста” методом інтерв’ю “віч-на-віч” за місцем проживання респондента в м. Києві в червні (опитано 2005 респондентів) та листопаді – грудні (опитано 2007 респондентів) 2018 р. віком 18 років і старше за репрезентативною міською вибіркою з дотриманням квот за статтю, віком і районом проживання. Стандартні відхилення при достовірних 95% не перевищують 2,3%.

Чи згодні Ви з твердженням, що Україна має продовжити рух до ЄС?

Чи згодні Ви з твердженням, що Україна має докладити всіх зусиль для вступу до НАТО?

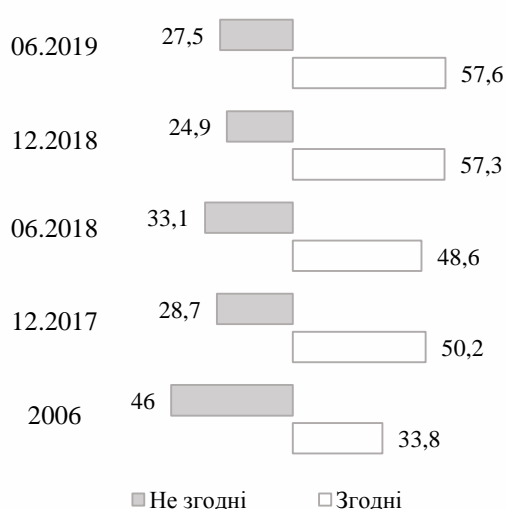

Рис. 17. Ставлення киян до зовнішньополітичного європейського курсу України – руху до ЄС і НАТО, % серед усіх опитаних

Примітка: “Згодні” – сума відповідей “повністю згодні” та “здебільшого згодні”; “не згодні” – сума відповідей “здебільшого не згодні” та “зовсім не згодні”. Не наведено частку респондентів, які не мають зваженої позиції (відповіді “і так, і ні” та “важко відповісти”).

Рис. 18. Динаміка відповідей киян на запитання анкети: “Якби найближчим часом відбувся референдум щодо вступу України до НАТО, то як Ви проголосували б?” за 2017–2019 рр., %

Висновки. Отже, шальки терезів у настроях киян хитнулись у бік підтримки Європи та євроатлантичної інтеграції України й орієнтація киян на європейську та євроатлантичну інтеграцію набуває сталого характеру і підтримується більшістю столичної громади. При цьому рівень прихильності до європейської й євроатлантичної інтеграції тим вищий, чим більш поінформованими є опитані кияни (відповідно до самооцінки власних знань). Рівень невизначеності щодо зовнішньополітичного європейського курсу України (ті, які не змогли чітко визначити власну думку з цього питання) тим вищий, чим менше знань щодо засад діяльності та структури ЄС і НАТО має особа.

Дані дослідження показали, що у цілому ставлення до ЄС і НАТО корелює як із самооцінкою киянами знань щодо цих організацій, так і з готовністю отримувати додаткові знання щодо них: чим менше особа знає про засади діяльності та структури міжнародної організації, тим гірше вона ставиться до неї, при цьому рівень готовності до отримання знань про ці організації є нижчим. Водночас кількість тих, які не змогли чітко визначитися з відповіддю щодо динаміки власного ставлення до міжнародних організацій за 5 років, є найвищою серед тих респондентів, які оцінили свій рівень знань як необізнані. При цьому позицію несхвалення продовження руху до ЄС продемонстрував кожен п'ятий поінформований киянин, а до НАТО – кожен третій, що може свідчити про раціональне зважене бачення цієї часткою киян інших перспектив зовнішньополітичних орієнтацій України.

При аналізі співвідношення груп киян за оцінкою рівня знань щодо діяльності та структури ЄС і НАТО та груп киян за оцінкою потреби у додатковій інформації щодо цих організацій виявилось: 1) серед респондентів, які зазначили, що є повністю необізнаними щодо засад і діяльності ЄС та НАТО, найбільша частка тих, кого взагалі це не цікавить і вони не бажають отримувати такі знання; 2) кияни, які або є поінформованими щодо ЄС і НАТО (повністю обізнані), або мають лише певну інформацію щодо цих організацій (і обізнані, і ні рівною мірою) зацікавлені у поглибленні таких знань.

Для формування раціонального зваженого ставлення громадськості до зовнішньополітичного європейського вектора розвитку України, насамперед, необхідно, щоб суспільство оволоділо знаннями про ЄС і НАТО та засади їх функціонування; про переваги і втрати від членства країни в цих організаціях; про вплив членства на повсякденне життя різних соціальних груп населення країни.

Щодо отримання інформації про процеси європейської та євроатлантичної інтеграції України, за результатами дослідження, кияни, насамперед, довіряють телебаченню, національним інтернет-сайтам новин і соціальним мережам. При цьому, за оцінками киян, інформація в ЗМІ, присвячена діяльності ЄС і НАТО, повинна бути, по-перше, чесною / достовірною / точною; по-друге, об'єктивною; по-третє, повною; по-четверте, доступною; по-п'яте, поданою авторитетними джерелами.

З огляду на необхідність максимальної включеності громадськості в інформаційний простір щодо процесів європейської й євроатлантичної інтеграції та виявлену залежність між низькою поінформованістю щодо ЄС і НАТО і низьким рівнем (або відсутністю) бажання цієї соціальної групи до отримання додаткових знань, необхідно

враховувати цю особливість у формах, засобах і каналах державної інформаційно-комунікаційної кампанії. Зокрема, до розробки програм інформування доцільно залучати фахівців з вікової психології, реклами та PR-технологій, що забезпечить професійний рівень програм і подальшу ефективність їх виконання. Так, крім наявних в українському інформаційному просторі раціонально викладених знань про ЄС і НАТО, орієнтованих на реципієнта (“шукача такої інформації”), доцільно долучити “полегшений” формат донесення ключових і важливих знань про організації та перспективи вступу України до них (висвітлення економічних, трудових, фінансових, освітніх, соціальних і культурних аспектів, питань безпеки, зовнішньої політики майбутньої інтеграції) для пасивного реципієнта, не зацікавленого в подібних знаннях: соціальну рекламу в публічних місцях – магазинах, аптеках, поліклініках, лікарнях, школах, ЗВО, місцях надання соціальних послуг і транспортного сполучення (на зупинках, в транспорті, вздовж ескалаторів у метро), на вуличних біг-бордах, у коротких роликах, в тому числі в нестандартній (наприклад, анімаційній) формі, в YouTube та соціальних мережах тощо. При цьому для підвищення ефективності інформаційно-просвітницький матеріал має бути адресно орієнтованим на цільові групи (відповідності форми та змісту інформації запиту певної соціальної групи), зокрема: 1) осіб, які впливають на формування громадської думки (журналістів, педагогів, медиків, священнослужителів, роботодавців, профспілки тощо); 2) специфічні вікові групи: молодь, пенсіонерів; 3) поселенські групи: центри, напівпериферію, периферію; 4) гендерні групи: жінок, чоловіків тощо.

Ефективним способом здійснення зворотного зв'язку між суб'єктами інформаційної кампанії та аудиторією є моніторинг громадської думки, що дає можливість визначати інформаційні запити, рівні поінформованості та загальні освітньо-культурні рівні цільових груп, оперативно коригувати процес інформування та його цільові групи, зокрема, наведені у цій статті результати опитування киян, є одним з прикладів такого соціологічного дослідження. Популяризація результатів подібних соціологічних досліджень може бути корисною як для суб'єктів формування інформаційно-просвітницьких кампаній на різних рівнях, так і для різних груп реципієнтів.

Список використаних джерел

1. Геополітичні орієнтації жителів України: лютий 2019. 2019. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=827&page=1>
2. Геополітичні орієнтації жителів України: вересень 2017. 2017. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=720&page=1>
3. Громадська думка населення України про НАТО. Фонд “Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва”. 2017. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naselennya-ukraini-pro-nato>
4. Що українці думають і знають про НАТО? Фонд “Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва”. 2018. URL: <https://dif.org.ua/article/shcho-ukraintsi-dumayut-i-znayut-pro-nato243>
5. Динаміка євроатлантичних настроїв громадян. 2015. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_evroatlanteskih_nastroeniy_grazhdan.html
6. Громадська думка щодо вступу в НАТО. 2017. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/inform-center/gromadsyka-dumka-shhodo-vstupu-v-nato>

7. Інформаційна складова європейської та євроатлантичної інтеграції: громадська думка (соціологічне опитування). *Національна безпека і оборона*. 2008. № 1 (95). С. 42–60. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD95_2008_ukr.pdf

8. Дані спільного загальноукраїнського соціологічного дослідження Центру соціальних та маркетингових досліджень “СОЦИС” та Київського міжнародного інституту соціології. Центр соціальних та маркетингових досліджень “СОЦИС”. 2014. URL: <http://old.socis.kiev.ua/ua/press/dani-spilnoho-zahalnoukrajinskoho-sotsiolohichnoho-doslidzhennja-tsentru-sotsialnykh-ta-marketyn.html>

9. Дмитрук Н. Злагода та порозуміння в суспільстві: розбіжність у оцінках мешканців столичного мегаполісу. *Вісник*. 2007. № 3. С. 11–18. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_2007_3.pdf

Отримано 07.10.19 та оновлено 18.11.19

References

1. Geopolitical orientations of the residents of Ukraine: February 2019. (2019). URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=827&page=1> [in Ukrainian]

2. Geopolitical orientations of the residents of Ukraine: September 2017. (2017). URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=720&page=1> [in Ukrainian]

3. Public opinion of Ukrainian population about NATO. (2017). Ilko Kucheriv “Democratic Initiatives” foundation. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-naseleण्या-ukraini-pro-nato> [in Ukrainian]

4. What do Ukrainians think and know about NATO? (2018). Ilko Kucheriv “Democratic Initiatives” foundation. URL: <https://dif.org.ua/article/shcho-ukraintsi-dumayut-i-znayut-pro-nato243> [in Ukrainian]

5. Dynamics of euro-atlantic moods. (2015). URL: <http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika-evroatlantskikh-nastroeniy-grazhdan.html> [in Ukrainian]

6. Public opinion on joining NATO. (2017). URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/inform-center/gromadsyka-dumka-shhodo-vstupu-v-nato> [in Ukrainian]

7. Information component of European and Euro-Atlantic integration: public opinion (opinion poll). (2008). *Natsionalna bezpeka i oborona – National Security and Defence*, 1 (95), 42-60. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD95_2008_ukr.pdf [in Ukrainian]

8. Data from a joint nationwide sociological survey of the Center for Social and Marketing Research “SOCIS” and the Kiev International Institute of Sociology. (2014). Center for Social and Marketing Research “SOCIS”. URL: <http://old.socis.kiev.ua/ua/press/dani-spilnoho-zahalnoukrajinskoho-sotsiolohichnoho-doslidzhennja-tsentru-sotsialnykh-ta-marketyn.html> [in Ukrainian]

9. Dmytruk, N. (2007). Harmony and Understanding in Society: Differences in Estimates of Metropolitan City Residents. *Visnyk*, 3, 11-18. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_2007_3.pdf [in Ukrainian]

Received on 07.10.19 and updated on 18.11.19